

УДК 368

Шолойко А.С.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ГЕНЕЗИС ІНФРАСТРУКТУРИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Розкрито генезис інфраструктури страхового ринку України. Охарактеризовано етапи розвитку інфраструктури страхового ринку України за особливостями регулювання діяльності страхових посередників і за страховими об'єднаннями. Надано пропозиції щодо подальшого розвитку інфраструктури страхового ринку України.

Ключові слова: інфраструктура, страховий ринок, елементи інфраструктури страхового ринку, етапи розвитку.

Шолойко А.С. ГЕНЕЗИС ИНФРАСТРУКТУРЫ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Раскрыт генезис инфраструктуры страхового рынка Украины. Охарактеризованы этапы развития инфраструктуры страхового рынка Украины по особенностям регулирования деятельности страховых посредников и по страховым объединениям. Разработаны предложения по дальнейшему развитию инфраструктуры страхового рынка Украины.

Ключевые слова: инфраструктура, страховой рынок, элементы инфраструктуры страхового рынка, этапы развития.

Sholoiko A.S. GENESIS OF INSURANCE MARKET INFRASTRUCTURE OF UKRAINE

Genesis of insurance market infrastructure of Ukraine is revealed. The stages of development of insurance market infrastructure of Ukraine are characterized by the features of activity regulation of insurance intermediaries and by insurance associations. Suggestions of the further development of insurance market infrastructure of Ukraine are given.

Keywords: infrastructure, insurance market, elements of the insurance market infrastructure, stages of development.

Постановка проблеми. Нині інфраструктура страхового ринку України є недостатньо розвиненою. А відтак для визначення стратегічних напрямів її подальшого формування є необхідним узагальнення основних етапів її становлення, виявлення упущень і розробки рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У загальному генезис страхового ринку України розкрито в роботах Базилевича В.Д. [1], Гаманкової О.О. [2], Осадця С. С [3], Пікуса Р.В. [4] та інших. Однак при цьому недостатня увага приділена еволюції саме інфраструктури страхового ринку України.

Постановка завдання. Розкрити генезис інфраструктури страхового ринку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все слід зазначити, що більш доцільним є розгляд етапи становлення інфраструктури страхового ринку України за етапами розвитку страхового ринку України в цілому, оскільки його стан визначає, а які саме інфраструктурі елементи, зокрема страхові посередники, об'єднання тощо, необхідні для взаємодії основних суб'єктів ринку. Так, вченими виділяються наступні етапи еволюції страхового ринку України:

I) 1990-1993 рр., що характеризувалися «... бурхливим зростанням кількості страхових компаній за непорядкованого законодавства» [3, с. 81];

II) 1993-1996 рр. – період дії Декрету Кабінету Міністрів України «Про страхування», в якому ст. 14 була присвячена страховим агентам і страховим брокерам [5];

III) 1996-2001 рр. – прийняття і дія першої редакції Закону України «Про страхування» [2, с. 61; 6].

Автором додатково виокремлено такі етапи розвитку страхового ринку України:

IV) 2001-2008 рр. – прийняття і дія другої редакції Закону України «Про страхування» (ст. 15 присвячена посередницькій діяльності у сфері страхування) [2, с. 61; 6]. Також це період розвитку страхового ринку України та його інфраструктури до вступу в Світову організацію торгівлі (СОТ);

V) 2008-2013 рр. – перехідний період членства України в СОТ, по завершенні якого в травні 2013 р. страхові та/або перестрахові брокери-нерезиденти

зобов'язані просто письмово повідомити Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) за встановленою нею формою про намір здійснювати діяльність на території України замість вимоги про надання послуг через постійні представництва в Україні [4, с. 102];

VI) 2014 і до нині – підпис Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [7; 8] і реалізація положень вказаної угоди у сфері страхування.

Характеристику розвитку інфраструктури страхового ринку України в межах вказаних етапів доцільно представити за прийнятими нормативно-правовими актами у сфері регулювання діяльності страхових посередників та новими інфраструктурними учасниками.

Так, I етап розвитку інфраструктури страхового ринку України з 1990 р. по 1993 р. характеризується лише створенням громадських об'єднань страховиків на всеукраїнському та регіональному рівнях:

– 1992 р. – Ліга страхових організацій України (ЛІСОУ);

– 1993 р. – Харківський союз страховиків [9].

Протягом II етапу розвитку інфраструктури страхового ринку України з 1993 р. по 1996 р. було створено ще деякі об'єднання страховиків (Національний консорціум авіаційних страховиків (1994 р.); Моторне (транспортне) страхове бюро України (1994 р.)) та прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» від 18.12.1996 № 1523.

Під час III етапу розвитку інфраструктури страхового ринку України з 1996 р. по 2001 р. було затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 05.01.1998 № 8 Типове положення про організацію діяльності аварійних комісарів і створено ряд асоціацій не лише страховиків, а й інших професійних учасників ринку:

– 1997 р. – Асоціація професійних страхових посередників України (АПСПУ);

– 1998-2005 рр. – Авіаційне страхове бюро (АСБ) і Морське страхове бюро (МСБ);

– 1999 р. – Асоціація «Українське медичне страхове бюро» (УМСБ);

– 1999 р. – Товариство актуаріїв України (ТАУ),

– 2001 р. – Асоціація страховиків в аграрному секторі економіки України [9].

Пік розвитку інфраструктури страхового ринку України припадає саме на четвертий і п'ятий етапи.

Так, IV етап (з 2001 р. по 2008 р.) характеризується прийняттям окремих нормативно-правових актів щодо врегулювання діяльності актуаріїв і страхових та перестрахових брокерів, а саме:

– Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів (Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 28.05.2004 № 736);

– Про затвердження Порядку складання та подання звітності страхових та/або перестрахових брокерів (Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 04.08.2005 № 4421);

– Про затвердження Кваліфікаційних вимог до осіб, які можуть займатися актуарними розрахунками (Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 8.02.2005 року № 3519);

– Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення посередницької діяльності на території України з укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами (Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 25.10.2007 № 8170).

Також у вказаний період з'являються нові страхові об'єднання, включаючи об'єднання страховальників (юридичних осіб), спеціалізовані журнали, рейтингові агентства:

2003 р. – Ядерний страховий пул України (ЯСПУ);

2003 р. – Український пул перестраховання сільськогосподарських ризиків;

2003 р. – Український с. - г. страховий пул (УССП);

2003р. – Асоціація страховальників України (АСУ);

2003 р. – Федерація страхових посередників України (ФСПУ);

2003 р. – журнал «Insurance TOP»;

2004 р. – журнал про страхування «Форіншурер»;

2004 р. – Національне рейтингове агентство «Рюрік»;

2004 р. – Асоціація «Страховий бізнес» (АСБ);

2008 р. – Українська федерація убезпечення (УФУ) [9].

Протягом V етапу (з 2008 р. по 2013 р.) продовжується законодавче впорядкування діяльності прямих і непрямих страхових та нестрахових посередників, зокрема в сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, а також з'являються нові об'єднання страховиків і страхових посередників:

– 2011 р. – Кодекс професійної етики у сфері співробітництва банків та страховиків [10];

– Про затвердження Кваліфікаційних вимог до осіб, які здійснюють діяльність з визначення причин настання страхового випадку та розміру збитків (аварійних комісарів) (Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 19.05.2011 № 285);

– Про затвердження Порядку реєстрації страхових агентів, які мають право здійснювати посередницьку

діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, у Моторному (транспортному) страховому бюро України (Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 18.04.2013 № 1270);

– Про затвердження Кваліфікаційних вимог до страхових агентів, необхідних для здійснення посередницької діяльності з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (Розпорядження Нацкомфінпослуг від 23.07.2013 № 2401);

– 2008 р. – Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнська асоціація аварійних комісарів» (ВААК) [11];

– 2008-2010 рр. – Будівельний страховий пул (БСП);

– 2010 р. – ТОВ «Інститут аналізу ризиків» (є незалежною аналітичною організацією у сфері рейтингування страхових компаній);

– 2010 р. – Асоціація аджастерів і сюрвейерів України;

– 2010 р. – Екологічний страховий пул [9];

– 2011 р. – третейський суд «Страховий» [12]

– 2012 р. – Аграрний страховий пул (АСП);

– 2013 р. – Антитерористичний страховий пул України (АСПУ) [9];

– 2013 р. – Всеукраїнське об'єднання споживачів страхових послуг «Страховий захист» [13].

Під час VI етапу розвитку інфраструктури страхового ринку України (з 2014 р. і до теперішнього часу) з'являється надзвичайно важливий елемент з досудового врегулювання спорів між страховиком і страхувальником («Український страховий омбудсмен», 2016 р.) [14], а також ще одне об'єднання аварійних комісарів (громадська організація «Всеукраїнська спілка аварійних комісарів» у 2017 р.) [13].

Окрім цього ведеться активна робота щодо імплементації положень Директив ЄС у сфері страхування у вітчизняне законодавство, зокрема:

– розроблено проект Закону України «Про страхування» (від 06.02.2015 № 1797-1), розділ VII якого присвячено діяльності страхових посередників [15] і підготовлений з урахуванням положень відповідної Директиви ЄС.

– прийнято Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 20.12.2016 № 1792-VIII, згідно з яким передбачається створення Кабінетом Міністрів України Експортно-кредитного агентства (ЕКА), що на добровільних засадах здійснює страхування, перестраховання, надає гарантії за договорами, які забезпечують розвиток експорту [16].

– євроінтеграційні процеси посилюють вимоги до таких нестрахових посередників на страховому ринку, як аудитори, з огляду на що було розроблено проект Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [17].

Таким чином, саме в останні роки почали з'являтися елементи інфраструктури страхового ринку України, діяльність яких спрямована на захист інтересів споживачів страхових послуг і досудове врегулювання спорів, що є позитивним явищем, оскільки сприятиме зростанню довіри та активізації розвитку страхування. Разом із тим, нерозвиненими залишаються інфраструктурні елементи, основними завданнями яких є запобігання шахрайським діям у сфері страхування та гаранту-

вання здійснення виплат страхових відшкодувань, що вимагає їх запровадження в найближчій перспективі.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, дослідження генезису інфраструктури страхового ринку України дало змогу охарактеризувати особливості розвитку елементів інфраструктури (страхові посередники, страхові об'єднання тощо) в межах етапів розвитку страхового ринку, які було доповнено ще кількома етапами. Для подальшого розвитку інфраструктури страхового ринку України запропоновано запровадження таких елементів, які б сприяли запобіганню шахрайським діям у страхуванні та гарантуванню здійснення виплат страхових відшкодувань. Перспективи подальших досліджень полягають в узагальненні зарубіжного досвіду щодо впровадження окреслених пропозицій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Страхування : підручник / [Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Пікус Р. В. та ін.] ; за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
2. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія / О.О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 283 с.
3. Страхування : підручник / [керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець, д-р ек. наук, проф.]. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
4. Страхування: опорний конспект лекцій (українською та російською мовами) / [Р.В. Пікус, Н.В. Приказюк, А.С. Шолойко та ін.]; за наук. ред. проф. Р.В. Пікуса. – К. : Логос, 2015. – 276 с.
5. Про страхування: Декрет Кабінету Міністрів України від 10.05.1993 № 47-93 [Електронний ресурс] // LIGA:ZAKON: [сайт]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KMD93047.html
6. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс] // LIGA:ZAKON: [сайт]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960085.html
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011
8. Додаток XVII Нормативно-правове наближення [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України: [сайт]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/Annex_XVII_to_XX_to_Agreement.pdf
9. Шолойко А.С. Довідник інфраструктури страхового ринку / А.С. Шолойко. – К. : НУБіП України, 2014. – 117 с.
10. Кодекс професійної етики у сфері співробітництва банків та страховиків [Електронний ресурс] // Антимонопольний комітет України: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/85646?showHidden=true>
11. Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнська асоціація аварійних комісарів» [Електронний ресурс] // b2btoday: [сайт]. – Режим доступу: <http://b2btoday.com.ua/id/4018066>
12. Страховики створили свій третейський суд [Електронний ресурс] // СК «Брокбізнес» : [сайт]. – Режим доступу: <http://www.insurance.lviv.ua/?q=node/143>
13. Про затвердження складу Громадської ради при Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс] // Нацкомфінпослуг: [сайт]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/files/ROZPORYADGHRNYA/2017/2017-05-24-25/1.08%20Громадська%20рада.pdf>
14. Український страховий омбудсмен [Електронний ресурс] // УСО: [сайт]. – Режим доступу: <http://ombudsman.ua>
15. Про страхування: проект Закону України від 06.02.2015 № 1797-1 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1797-1&skl=9
16. Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту: Закон України від 20.12.2016 № 1792-VIII [Електронний ресурс] // LIGA:ZAKON: [сайт]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T161792.html
17. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: проект Закону України [Електронний ресурс] // LIGA:ZAKON: [сайт]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1633.html